

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

12. veljače 2008. (*)

„Izvoz stoke – Izvozne subvencije – Pravomoćna upravna odluka – Tumačenje presude Suda – Učinak presude o prethodnom pitanju koju je Sud donio nakon te odluke – Preispitivanje i povlačenje – Vremenska ograničenja – Pravna sigurnost – Načelo suradnje – Članak 10. UEZ-a”

U predmetu C-2/06,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 234. UEZ-a, koji je uputio Finanzgericht Hamburg (Financijski sud u Hamburgu, Njemačka), odlukom od 21. studenoga 2005., koju je Sud zaprimio 4. siječnja 2006., u postupku

Willy Kempter KG

protiv

Hauptzollamt Hamburg-Jonas,

SUD (veliko vijeće),

u sastavu V. Skouris, predsjednik, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts i A. Tizzano (izvjestitelj), predsjednici vijeća, J. N. Cunha Rodrigues, A. Borg Barthet, M. Ilešič, P. Lindh i J.- C. Bonichot, Judges,

nezavisni odvjetnik: Y. Bot,

tajnik: J. Swedenborg, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Willy Kempter KG, K. Makowe, Rechtsanwalt,
- za Češku Republiku, T. Boček, u svojstvu agenta,
- za Republiku Finsku, E. Bygglin, u svojstvu agenta,
- za Komisiju Europskih zajednica, F. Erlbacher i T. van Rijn, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 24. travnja 2007.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje načela suradnje koje proizlazi iz članka 10. UEZ-a u smislu presude od 13. siječnja 2004., Kühne & Heitz, C-453/00, Zb., str. I-837.
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između društva Willy Kempter KG (dalje u tekstu: Kempter) i Hauptzollamt Hamburg-Jonas (glavna carinarnica Hamburg-Jonas; dalje u tekstu: Hauptzollamt) u vezi s primjenom članaka 48. i 51. Zakona o upravnom postupku (Verwaltungsverfahrensgesetz) od 25. svibnja 1976. (BGBl. 1976 I, str. 1253; dalje u tekstu: VwVfG).

Pravni okvir

Pravo Zajednice

- 3 Članak 4. stavak 1. Uredbe Komisije (EEZ) br. 3665/87 od 27. studenoga 1987. o utvrđivanju zajedničkih detaljnih pravila primjene sustava izvoznih subvencija za poljoprivredne proizvode (SL 1987 L 351, str. 1.) glasi kako slijedi:

„Ne dovodeći u pitanje članke 5. i 16., isplata subvencije uvjetovana je podnošenjem dokaza da su proizvodi obuhvaćeni primljenim izvoznim deklaracijama napustili carinsko područje Zajednice u neizmijenjenom stanju u roku od 60 dana od primitka izvozne deklaracije.” [neslužbeni prijevod]

- 4 Članak 5. stavak 1. Uredbe br. 3665/87 navodi:

„Isplata diferenciranih i nediferenciranih subvencija podliježe ne samo uvjetu da je proizvod napustio carinsko područje Zajednice, već i – osim u slučaju da je uništen u provozu kao rezultat više sile – da je uvezen u državu nečlanicu i, kad je primjereno, u posebnu državu nečlanicu u roku od 12 mjeseci nakon datuma primitka izvozne deklaracije:

(a) kad postoji ozbiljna sumnja u pogledu stvarnog odredišta proizvoda [...]

[...]” [neslužbeni prijevod]

Nacionalno pravo

- 5 Prva rečenica članka 48. stavka 1. VwVfG-a predviđa da se nezakoniti upravni akt može, čak i kad ga nije moguće pobijati, povući u cijelosti ili djelomično, s budućim ili retroaktivnim učinkom.
- 6 Članak 51. VwVfG-a odnosi se na ponovno otvaranje postupka koji je zatvoren upravnim aktom koji je postao konačan. Članak 5. stavak 1. predviđa da relevantno

tijelo mora, na zahtjev dotične osobe, odlučiti o ukidanju ili izmjeni upravnog akta koji je konačan:

- ako se promijenila činjenična ili pravna situacija na kojoj se temelji akt, nakon što je donesen, u korist dotične osobe;
- ako postoje novi dokazi koji bi mogli dovesti do odluke koja je povoljnija za dotičnu osobu;
- ako postoje razlozi za ponovno otvaranje postupka u skladu s člankom 580. Zakona o parničnom postupku (Zivilprozessordnung).

7 Članak 51. stavak 3. navodi da je takav zahtjev potrebno podnijeti u roku od tri mjeseca od dana kad je dotična osoba saznala za razloge koji omogućavaju ponovno otvaranje postupka.

Činjenice iz kojih proizlazi spor u glavnom postupku i prethodna pitanja

- 8 Iz zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da je društvo Kempter izvezilo stoku između 1990. i 1992. u različite arapske zemlje i zemlje bivše Jugoslavije. Na temelju toga zatražila je i primila izvozne subvencije od Hauptzollamta, u skladu s Uredbom br. 3665/87 koja je bila na snazi u to vrijeme.
- 9 Nakon provedene istrage, Betriebsprüfungsstelle Zoll (Carinski inspektorat) pri Oberfinanzdirektion (Regionalna direkcija za financije) u Freiburgu ustanovio je da, prije nego što su izvezene u te države nečlanice, neke od životinja su uginule ili su bile zaklane iz nužnosti tijekom prijevoza ili tijekom karantene u državama odredišta.
- 10 Odlukom od 10. kolovoza 1995., Hauptzollamt je u skladu s tim zatražio od društva Kempter povrat izvoznih subvencija koje je primilo.
- 11 Društvo Kempter je podnijelo tužbu protiv te odluke, ali se nije pozivalo na kršenja prava Zajednice. Presudom od 16. lipnja 1999., Finanzgericht Hamburg (Financijski sud u Hamburgu) je tužbu odbacio, zato što tužitelj nije dokazao da su životinje bile uvezene u državu nečlanicu u roku od 12 mjeseci nakon datuma primitka izvozne deklaracije, kako zahtijeva članak 5. stavak 1. točka (a) Uredbe br. 3665/87 za isplatu izvoznih subvencija. Rješenjem od 11. svibnja 2000., Bundesfinanzhof (Savezni financijski sud) je u zadnjem stupnju odbacio žalbu društva Kempter na tu presudu.
- 12 Odluka Hauptzollamta za povrat isplaćenih izvoznih subvencija od 10. kolovoza 1995. je stoga postala pravomoćna.
- 13 U svojoj presudi od 14. prosinca 2000., Emsland-Stärke, C-110/99, Zb., str. I-11569, t. 48., Sud je odlučio da uvjet, da je roba bila uvezena u državu nečlanicu kako bi se izvozne subvencije predviđene u propisu Zajednice dodijelile, vrijedi za korisnika subvencija samo prije isplate subvencija.
- 14 U drugom slučaju Bundesfinanzhof (Savezni financijski sud) je 21. ožujka 2002. donio presudu u kojoj je primijenio tumačenje koje je dao Sud. Društvo Kempter tvrdi da je saznalo za presudu Bundesfinanzhofa (Savezni financijski sud) 1. srpnja 2002.

- 15 Oslanjajući se na presudu Bundesfinanzhofa (Savezni financijski sud), društvo Kempter je 16. rujna 2002., otprilike 21 mjesec nakon donošenja presude u predmetu Emsland-Stärke, zatražila je od Hauptzollamta na temelju članka 51. stavka 1. VwVfG-a preispitivanje i povlačenje predmetne odluke o povratu subvencija.
- 16 Odlukom od 5. studenoga 2002., Hauptzollamt je odbacio zahtjev društva Kempter, navodeći da izmjena u sudskoj praksi nije značila nikakvu izmjenu u pravnoj situaciji koja bi opravdala ponovno otvaranje postupka u skladu s člankom 51. stavkom 1. točkom 1. VwVfG-a. Upravna žalba protiv te odluke također je odbijena 25. ožujka 2003.
- 17 Društvo Kempter je tada ponovno podnijelo tužbu pred Finanzgericht Hamburg (Financijski sud u Hamburgu), tvrdeći posebno da su u predmetnom slučaju ispunjeni uvjeti za preispitivanje pravomoćne upravne odluke, koje je Sud utvrdio u gore navedenoj presudi Kühne & Heitz, i da je u skladu s tim potrebno povući odluku Hauptzollamta od 10. kolovoza 1995. o povratu subvencija.
- 18 U svom zahtjevu za prethodnu odluku, Finanzgericht Hamburg (Financijski sud u Hamburgu) najprije utvrđuje da je, u svjetlu gore navedene presude Emsland-Stärke i presude Bundesfinanzhofa (Savezni financijski sud) od 21. ožujka 2002., odluka Hauptzollamta o povratu subvencija od 10. kolovoza 1995. nezakonita. Zatim se pita mora li Hauptzollamt ponovno ispitati tu odluku, koja je u međuvremenu postala pravomoćna, iako se tužitelj ni pred Finanzgerichtom Hamburg (Financijski sud u Hamburgu) ni pred Bundesfinanzhofom (Savezni financijski sud) nije pozivao na pogrešno tumačenje prava Zajednice, odnosno članka 5. stavka 1. Uredbe br. 3665/87.,
- 19 Sud koji je uputio zahtjev podsjeća da je u presudi Kühne & Heitz Sud presudio:
- „Načelo suradnje koje proizlazi iz članka 10. UEZ-a nameće upravnom tijelu obvezu revizije pravomoćne upravne odluke, kad mu je upućen zahtjev za provedbu takve revizije, kako bi se uzelo u obzir tumačenje relevantne odredbe koju je u međuvremenu dao Sud kad:
- je u skladu s nacionalnim pravom to tijelo nadležno za ponovno razmatranje te odluke;
  - je dotična administrativna odluka postala pravomoćna kao rezultat presude nacionalnog suda koji je odlučivao u zadnjem stupnju;
  - se ta presuda, u svjetlu kasnije sudske prakse, temelji na pogrešnom tumačenju prava Zajednice koje je usvojeno a da Sudu nije bilo upućeno prethodno pitanje u skladu s [trećim stavkom članka 234.] UEZ-a; i
  - se dotična osoba žalila upravnom tijelu neposredno nakon što je saznala za tu odluku Suda.”
- 20 Finanzgericht Hamburg (Financijski sud u Hamburgu) smatra da su prva dva uvjeta iznesena u prethodnoj točki ispunjena u ovom slučaju s obzirom na činjenicu da, prvo, Hauptzollamt ima ovlast, u skladu s prvom rečenicom članka 48. stavka 1. VwVfG-a, povući svoju odluku o povratu subvencija od 10. kolovoza 1995. i, drugo, ta odluka je

uistinu postala pravomoćna na temelju odluke Bundesfinanzhofa (Savezni financijski sud) od 11. svibnja 2000. koji je odlučio u zadnjem stupnju.

- 21 U pogledu trećeg uvjeta navedenog u presudi Kühne & Heitz, Finanzgericht (Financijski sud) nije siguran mora li ga se tumačiti tako da se, prvo, dotična osoba morala osloniti na pravo Zajednice kad je pobijala upravnu odluku na sudu i, drugo, nacionalni sud je vjerojatno odbacio tužbu a da Sudu nije uputio prethodno pitanje. Ako je tako, ovaj uvjet se ne može smatrati ispunjenim i stoga je tužba koju je pokrenulo društvo Kempter morala biti odbačena, s obzirom da se ni pred Finanzgerichtom Hamburg (Financijski sud u Hamburgu) ni pred Bundesfinanzhofom (Savezni financijski sud) nije pozvala na pogrešno tumačenje prava Zajednice.
- 22 Finanzgericht Hamburg (Financijski sud u Hamburgu) usprkos tome smatra da je iz gore navedene presude Kühne & Heitz moguće zaključiti da u predmetu u kojem je donesena ta presuda tužitelj nije ni zatražio da se Sudu uputi prethodno pitanje.
- 23 U okviru obrazloženja svog zahtjeva za prethodnu odluku Finanzgericht Hamburg (Financijski sud u Hamburgu) osim toga smatra da se činjenicu da sami nacionalni sudovi nisu razumjeli značaj pitanja tumačenja prava Zajednice ne smije stavljati kao teret protiv oštećene stranke.
- 24 Finanzgericht Hamburg (Financijski sud u Hamburgu) smatra da je četvrti uvjet iz presude Kühne & Heitz ispunjen ako oštećena stranka na koju se odnosi upravna odluka koja nije spojiva s pravom Zajednice zahtijeva „odmah” ili „bez nepotrebnog odlaganja” od upravnog tijela preispitivanje te odluke, čim je postao „stvarno upoznat” s relevantnom odlukom Suda.
- 25 U okolnostima glavnog postupka, iako je društvo Kempter zahtjev za preispitivanje podnijelo Hauptzollamt 21 mjesec nakon donošenja presude u predmetu Emsland-Stärke, ne može se smatrati da je zastario, uzimajući u obzir da je podnesen 16. rujna 2002., dakle manje od tri mjeseca od datuma koji društvo Kempter navodi kao dan kad je saznalo za presudu u kojoj je Bundesfinanzhof (Savezni financijski sud) primijenio gore navedenu presudu Emsland-Stärke.
- 26 S obzirom da upravna tijela moraju primijeniti tumačenje odredbe prava Zajednice koje je dao Sud u presudi o prethodnom pitanju na pravne odnose koji su nastali prije te presude, sud koji je uputio zahtjev pita može li mogućnost podnošenja zahtjeva za preispitivanje i povlačenje upravne odluke koja je pravomoćna i krši pravo Zajednice biti vremenski neograničena ili pak mora podlijegati vremenskom ograničenju zbog razloga pravne sigurnosti.
- 27 U tim okolnostima Finanzgericht Hamburg (Financijski sud u Hamburgu) odlučio je prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeće prethodno pitanje:
  - „1) Je li uvjet za preispitivanje i povlačenje pravomoćne upravne odluke zbog uzimanja u obzir tumačenja relevantne odredbe Zajednice koje je u međuvremenu dao Sud Europskih zajednica da je dotična stranka tu odluku pred nacionalnim sudovima pobijala pozivajući se na pravo Zajednice?

- 2) Podliježe li podnošenje zahtjeva za preispitivanje i povlačenje pravomoćne upravne odluke koja je u suprotnosti s pravom Zajednice vremenskom ograničenju zbog viših razloga prava Zajednice, bez obzira na uvjete iznesene u presudi [Kühne & Heitz]?”

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

- 28 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita zahtijeva li gore navedena presuda Kühne & Heitz da se upravna odluka koja je postala pravomoćna na temelju presude suda najvišeg stupnja preispita i povuče (*rectius*: ispravi) samo ako se tužitelj pozivao na pravo Zajednice u pravnom postupku u okviru nacionalnog prava koji je pokrenuo protiv te odluke.

Očitovanja podnesena Sudu

- 29 Društvo Kempster, finska vlada i Komisija Europskih zajednica tvrde da na prvo pitanje valja odgovoriti negativno.
- 30 Prije svega, društvo Kempster navodi da iz članka 234. trećeg stavka UEZ-a ne proizlazi da se stranke u glavnom postupku moraju pozivati na pogrešno tumačenje prava Zajednice pred nacionalnim sudom da bi sud imao obvezu uputiti zahtjev za prethodnu odluku. Komisija dodaje da takav uvjet ne proizlazi ni iz obrazloženja ni iz izreke gore navedene presude Kühne & Heitz.
- 31 Drugo, društvo Kempster i Komisija upozoravaju da obveza upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku koju nacionalni sudovi imaju kad odlučuju u zadnjem stupnju, u skladu s trećim stavkom članka 234. UEZ-a, ne može ovisiti o tome da bilo koja od stranaka zahtijeva od njih da upute takav zahtjev.
- 32 Konačno, finska vlada smatra da bi potreba da se stranke u glavnom postupku pred nacionalnim sudom pozivaju na pogrešno tumačenje prava Zajednice mogla u praksi onemogućiti provođenje prava koje priznaje pravni red Zajednice, što je u suprotnosti s načelom učinkovitosti. Činjenica da nacionalni sud nije priznao značaj pitanja prava Zajednice također se ne treba koristiti protiv oštećenog građanina.
- 33 Češka vlada tvrdi da se preispitivanje i povlačenje pravomoćne odluke upravnog tijela mogu ograničiti tako da se zahtijeva od dotične osobe oslanjanje na pravo Zajednice pri pobijanju te odluke pred nacionalnim sudovima samo kada ti sudovi u okviru nacionalnog zakonodavstva nemaju ovlast ni obvezu da primjenjuju pravo Zajednice po službenoj dužnosti i da ta okolnost ne sprečava poštovanje načela jednakosti i učinkovitosti.

Odgovor Suda

- 34 Za odgovor na prvo pitanje prije svega valja podsjetiti da je, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, na svim tijelima država članica da osiguravaju poštovanje pravila prava Zajednice u okviru svojih nadležnosti (vidjeti presude od 12. lipnja 1990., Njemačka protiv Komisije, C-8/88, Zb., str. I-2321, t. 13. i Kühne & Heitz, t. 20.).

- 35 Također valja podsjetiti da tumačenje pravila prava Zajednice, koje Sud daje pri izvršavanju nadležnosti koju ima na temelju članka 234. UEZ-a, objašnjava i precizira, kad je potrebno, značenje i doseg tog pravila, onako kako ono treba ili je trebalo biti shvaćeno i primijenjeno nakon njegovog stupanja na snagu (vidjeti, inter alia, presude od 27. ožujka 1980., *Denkavit italiana*, 61/79, Zb., str. 1205, t. 16.; od 10. veljače 2000., *Deutsche Telekom*, C-50/96, Zb., str. I-743, t. 43.; i *Kühne & Heitz*, t. 21.). Drugim riječima, presuda o prethodnom pitanju nije konstitutivne nego isključivo deklarativne naravi, što znači da njezine posljedice da načelno nastaju na dan stupanja na snagu pravila koje je Sud tumačio (vidjeti, u tom smislu, presudu od 19. listopada 1995., *Richardson*, C-137/94, Zb., str. I-3407, t. 33.).
- 36 Iz toga proizlazi da, u predmetu kao što je onaj u glavnom postupku, upravno tijelo mora primijeniti tako tumačeno pravilo Zajednice u okviru svojih nadležnosti čak i na pravne odnose koji su se pojavili i nastali prije presude Suda o zahtjevu za tumačenje (vidjeti *Kühne & Heitz*, t. 22., i, u tom smislu, presude od 3. listopada 2002., *Barreira Pérez*, C-347/00, Zb., str. I-8191, t. 44.; od 17. veljače 2005., *Linneweber i Akritidis*, C-453/02 i C-462/02, Zb., str. I-1131, t. 41.; i od 6. ožujka 2007., *Meilicke i dr.*, C-292/04, Zb., str. I-1835, t. 34.).
- 37 Međutim, kako podsjeća Sud, ovu sudsku praksu je potrebno razumjeti u smislu načela pravne sigurnosti, što je jedno od općih načela koje priznaje pravo Zajednice. Pravomoćnost upravne odluke koja je stečena istekom razumnih rokova za pokretanje žalbe ili, kao u glavnom postupku, iscrpljenjem pravnih sredstava, pridonosi pravnoj sigurnosti, što znači da pravo Zajednice ne zahtijeva da upravno tijelo ima obvezu, načelno, ponovno razmatrati upravnu odluku koja je na taj način postala pravomoćna (*Kühne & Heitz*, t. 24.).
- 38 Sud je usprkos tome presudio da posebne okolnosti mogu utjecati, na temelju načela suradnje iz članka 10. UEZ-a, da se od nacionalnog upravnog tijela zahtijeva preispitivanje upravne odluke koja je postala pravomoćna nakon što su iscrpljena unutarnja pravna sredstva, kako bi se uzelo u obzir tumačenje relevantne odredbe nacionalnog prava koje je u međuvremenu dao Sud (vidjeti, u tom smislu, presude *Kühne & Heitz*, t. 27. i od 19. rujna 2006., *Germany i Arcor*, C-392/04 i C-422/04, Zb., str. I-8559, t. 52.).
- 39 Kako podsjeća sud koji je uputio zahtjev, u smislu gore navedenih točaka 26. i 28. presude *Kühne & Heitz*, uvjeti koji mogu pružiti temelj za takvu obvezu preispitivanje koje je Sud uzeo u obzir uključuju činjenicu da se presuda suda najvišeg stupnja, na temelju koje je pobijana upravna odluka postala pravomoćna, u svjetlu kasnije sudske prakse, temeljila na pogrešnom tumačenju prava Zajednice koje je doneseno a da Sudu nije bilo upućeno prethodno pitanje u skladu s trećim stavkom članka 234. UEZ-a.
- 40 Svrha ovog pitanja za prethodnu odluku samo je utvrditi je li takav uvjet ispunjen ako se tužitelj pozvao na pravo Zajednice u okviru pravnog postupka koji je pokrenuo protiv dotične upravne odluke.
- 41 S tim u vezi valja naglasiti da sustav koji je uveden člankom 234. UEZ-a s ciljem osiguranja da se pravo Zajednice tumači na jednak način u državama članicama uvodi izravnu suradnju između Suda i nacionalnih sudova putem postupka u kojem stranke

nemaju nikakvo pravo na inicijativu (vidjeti, u tom smislu, presude od 27. ožujka 1963., Da Costa i dr., 28/62 do 30/62, Zb., str. 59., 76.; od 1. ožujka 1973., Bollmann, 62/72, Zb., str. 269., t. 4.; i od 10. srpnja 1997., Palmisani, C-261/95, Zb., str. I-4025., t. 31.).

- 42 Kako nezavisni odvjetnik objašnjava u točkama 100. do 104. svog mišljenja, sustav zahtjeva za prethodnu odluku temelji se na dijalogu između jednog suda i drugog, čije pokretanje u potpunosti ovisi o procjeni nacionalnog suda je li zahtjev relevantan i potreban (vidjeti, u tom smislu, presudu od 16. lipnja 1981., Salonia, 126/80, Zb., str. 1563., t. 7.).
- 43 Osim toga, kako navode Komisija i nezavisni odvjetnik u točkama 93. do 95. svog mišljenja, tekst gore navedene presude Kühne & Heitz nikako ne određuje da je tužitelj dužan, u okviru pravnog postupka nacionalnog prava, pozivati se na pitanje prava Zajednice, koje je kasnije bilo predmet prethodne odluke Suda.
- 44 Stoga se iz gore navedene presude Kühne & Heitz ne može zaključiti da se zbog trećeg uvjeta određenog u toj presudi stranke moraju pred nacionalnim sudom pozivati na dotično pitanje prava Zajednice. Kako bi se ispunio taj uvjet, dovoljno je da je nacionalni sud koji je odlučivao u zadnjem stupnju proučio pitanje prava Zajednice čije se tumačenje pokazalo netočno s obzirom na kasnije presude Suda, ili ga je nacionalni sud mogao istaknuti po službenoj dužnosti.
- 45 U tom pogledu valja podsjetiti da, iako zakonodavstvo Zajednice ne zahtijeva od nacionalnih sudova da po službenoj dužnosti ističu tužbeni razlog na temelju kršenja odredbi Zajednice kada bi ispitivanjem tog tužbenog razloga nadišle okvir spora kako su ga odredile stranke, ti sudovi moraju po službenoj dužnosti istaknuti tužbene razloge koji proizlaze iz obvezujućeg pravila Zajednice, kada prema nacionalnom zakonodavstvu moraju ili mogu tako postupiti u vezi s obvezujućim pravilom nacionalnog zakonodavstva. (vidjeti, u tom smislu, presude od 14. prosinca 1995., van Schijndel i van Veen, C-430/93 i C-431/93, Zb., str. I-4705., t. 13., 14. i 22. i od 24. listopada 1996., Kraaijeveld i dr., C-72/95, Zb., str. I-5403., t. 57., 58. i 60.).
- 46 U skladu s tim, prvo postavljeno pitanje valja odgovoriti da, u okviru postupka pred upravnim tijelom za preispitivanje upravne odluke koja je postala pravomoćna na temelju presude koju je sud donio u najvišem stupnju, pri čemu se ta presuda s obzirom na kasniju praksu Suda temeljila na pogrešnom tumačenju prava Zajednice, pravo Zajednice ne zahtijeva da se tužitelj pozivao na pravo Zajednice u okviru pravnog sredstva nacionalnog prava koje je pokrenuo protiv upravne odluke.

Drugo pitanje

- 47 Svojim drugim pitanjem, sud koji je uputio zahtjev u biti pita nameće li pravo Zajednice vremensko ograničenje za podnošenje zahtjeva za preispitivanje upravne odluke koja je postala pravomoćna.

Očitovanja podnesena Sudu

- 48 Društvo Kempter najprije ističe da pravo Zajednice ne sadržava nikakvu posebnu odredbu u vezi s vremenskim ograničenjem ili razdobljem zastare za podnošenje

zahtjeva za preispitivanje. Dodaje da u skladu s presudom Kühne & Heitz dotična osoba može ostvariti svoje pravo na preispitivanje upravne odluke koja je postala pravomoćna samo ako nacionalna odredba to dozvoljava. Stoga, kako bi se odlučilo podliježe li ovo pravo vremenskom ograničenju, potrebno je uzeti u obzir nacionalne odredbe u vezi sa zastarom.

- 49 Društvo Kempter također tvrdi da, ako bi se po analogiji primjenjivale odredbe Zajednice koje uređuju vremenska ograničenja ili razdoblja zastare, njegov se zahtjev još uvijek ne smije smatrati zastarjelim s obzirom da je podnesen manje od tri godine nakon datuma kada je nezavisni odvjetnik dao svoje mišljenje u predmetu u kojem je donesena presuda Emsland-Stärke, što znači trenutak otkada se mogla predvidjeti promjena u ustaljenoj sudskoj praksi njemačkih sudova.
- 50 Što se tiče četvrtog uvjeta koji je Sud odredio u presudi Kühne & Heitz, češka i finska vlada se slažu s mišljenjem suda koji je uputio zahtjev da vremensko ograničenje, koje je Sud tako odredio za podnošenje zahtjeva za preispitivanje pravomoćne upravne odluke, mora biti povezano sa stvarnim poznavanjem sudske prakse od strane dotične osobe.
- 51 Nadalje tvrde da se pravu Zajednice ne protivi da se pravo na podnošenje zahtjeva za preispitivanje nezakonite upravne odluke vremenski ograniči. Nacionalna postupovna pravila mogu stoga zakonito predvidjeti da se ovakva vrsta zahtjeva mora podnijeti u određenom vremenskom razdoblju, pod uvjetom da se poštuju načela jednakosti i učinkovitosti.
- 52 Prema mišljenju Komisije drugo prethodno pitanje odnosi se samo na interval između donošenja presude Suda iz koje proizlazi da upravna odluka nije zakonita i zahtjeva koji je podnijelo društvo Kempter za preispitivanje i povlačenje te odluke.
- 53 Osim toga, Komisija navodi da se načelu postupovne autonomije država članica protivi utvrđivanje vremenskog ograničenja na razini Zajednice. Ona predlaže, zbog razloga pravne sigurnosti, da se četvrti uvjet utvrđen u gore navedenoj presudi Kühne & Heitz nadopuni tako da se dotična osoba obrati upravnom tijelu odmah nakon što sazna za prethodnu odluku Suda, iz koje proizlazi nezakonitost pravomoćne upravne odluke, i u roku nakon donošenja presude, koji je razuman u pogledu načela nacionalnog prava i u skladu s načelima jednakosti i učinkovitosti.

Odgovor Suda

- 54 U vezi s pitanjem vremenskih ograničenja za podnošenje zahtjeva za preispitivanje prvo valja podsjetiti da, u predmetu u kojem je donesena gore navedena presuda Kühne & Heitz, društvo tužitelj je zahtijevalo preispitivanje i izmjenu upravne odluke u razdoblju koje nije bilo dulje od tri mjeseca nakon što je saznalo za presudu od 5. listopada 1994., Voogd Vleesimport en –export (C-151/93, Zb., str. I-4915.) iz koje proizlazi nezakonitost pravomoćne upravne odluke.
- 55 Sud je u svojoj procjeni činjeničnih okolnosti predmeta u kojem je donesena presuda Kühne & Heitz zaista presudio da je potrebno uzeti u obzir duljinu roka u kojem je podnesen zahtjev za preispitivanje i da taj rok zajedno s drugim okolnostima koje je naveo sud koji je uputio zahtjev opravdava preispitivanje pobijane upravne odluke.

Usprkos tome, Sud nije tražio da se zahtjev za preispitivanje nužno podnese odmah nakon što je podnositelj saznao za sudsku praksu Suda na kojoj se temeljio zahtjev.

- 56 Jasno je da, kako navodi nezavisni odvjetnik u točkama 132. i 134. svog mišljenja, da pravo Zajednice ne nameće nikakav precizan rok za podnošenje zahtjeva za preispitivanje. U skladu s tim, četvrti uvjet koji Sud navodi u presudi Kühne & Heitz ne može se tumačiti kao obveza podnošenja predmetnog zahtjeva za preispitivanje u okviru određenog razdoblja nakon što je podnositelj saznao za sudsku praksu Suda na kojoj se temeljio zahtjev.
- 57 Ipak valja precizirati da, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, u nedostatku propisa Zajednice u tom području, na nacionalnom je pravnom poretku svake države članice da odredi nadležne sudove i uredi postupovna pravila za pravna sredstva čija je namjena zaštita prava koja za pojedince proizlaze iz prava Zajednice, pod uvjetom da, prvo, ta pravila nisu manje povoljna od onih koja uređuju slična nacionalna pravna sredstva (načelo jednakosti) i, drugo, da ne onemogućavaju ili pretjerano otežavaju ostvarivanje prava koja se dodjeljuju pravnim poretkom Zajednice (načelo učinkovitosti) (vidjeti, posebno, presude od 13. ožujka 2007., Unibet, C-432/05, Zb., str. I-2271, t. 43. i od 7. lipnja 2007., Van der Weerd i dr., C-222/05 do C-225/05, Zb., str. I-4233, t. 28. i navedenu sudsku praksu).
- 58 Sud je stoga priznao da je s pravom Zajednice spojivo utvrđivanje razumnih prekluzivnih rokova za podnošenje pravnih sredstava u interesu pravne sigurnosti (vidjeti, u tom smislu, presude od 16. prosinca 1976., Rewe-Zentralfinanz i Rewe-Zentral, 33/76, Zb., str. 1989, t. 5. i Comet, 45/76, Zb., str. 2043, t. 17. i 18.; gore navedenu presudu Denkavit italiana, t. 23.; od 25. srpnja 1991., Emmott, C-208/90, Zb., str. I-4269, t. 16.; gore navedenu presudu Palmisani, t. 28.; od 17. srpnja 1997., Haahr Petroleum, C-90/94, Zb., str. I-4085, t. 48.; i od 24. rujna 2002., Grundig Italiana, C-255/00, Zb., str. I-8003, t. 34.). Ti rokovi nisu takvi da bi onemogućavali ili pretjerano otežavali ostvarivanje prava koja se dodjeljuju pravnim poretkom Zajednice (Grundig Italiana, točka 34.).
- 59 Iz te ustaljene sudske prakse proizlazi da države članice mogu zahtijevati na temelju načela pravne sigurnosti da se zahtjev za preispitivanje i povlačenje upravne odluke koja je postala pravomoćna i u suprotnosti je s pravom Zajednice, kako ju je naknadno protumačio Sud, podnese upravnom tijelu u razumnom roku.
- 60 Slijedom toga, na drugo pitanje valja odgovoriti da zakonodavstvo Zajednice ne nameće nikakav rok za podnošenje zahtjeva za preispitivanje upravne odluke koja je postala pravomoćna. Države članice ipak imaju slobodu odrediti razumne rokove za podnošenje tužbe, u skladu s načelima učinkovitosti i jednakosti.

Troškovi

- 61 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (veliko vijeće) odlučuje:

1. U okviru postupka pred upravnim tijelom za preispitivanje upravne odluke koja je postala pravomoćna na temelju presude koju je sud donio u najvišem stupnju, pri čemu se ta presuda s obzirom na kasniju praksu Suda temeljila na pogrešnom tumačenju prava Zajednice, pravo Zajednice ne zahtijeva da se tužitelj u predmetu u glavnom postupku poziva na pravo Zajednice u okviru pravnog sredstva nacionalnog prava koje je pokrenuo protiv upravne odluke.
2. Zakonodavstvo Zajednice ne nameće nikakav rok za podnošenje zahtjeva za preispitivanje upravne odluke koja je postala pravomoćna. Države članice ipak imaju slobodu odrediti razumne vremenske rokove za podnošenje tužbe, u skladu načelima učinkovitosti i jednakosti.

[Potpisi]

---

* Jezik postupka: njemački